

Konya Karatay Belediyesi Tarafından Yürütülen Proje ve Bu Kapsamda Üretilen Örgü Sepetler

Prof. Dr. Zuhâl Türkteş

Makale Geliş Tarihi: 20.11.2020
Yayına Kabul Tarihi: 31.03.2021

Özet

Ağaçların ince sürgünlerinden faydalanılarak yapılan el sanatı ürünleri sepet, bu el sanatı alanı ise sepetçilik olarak tanımlanmaktadır. Kaynağı çok eski tarihlere dayanan sepet örme sanatı, günümüzde ambalaj teknolojilerinin gelişmesi sonucu eski ilgiyi görmemektedir. Ancak bir ata el sanatı olarak sepet; hammaddesi, örme teknikleri, biçim ve desen özellikleri ile geleceğe taşınması gereken çok önemli bir hafızadır. Bu hafızanın canlı tutulması ve yöresel bir özellik olarak kullanımının özendirilmesi önemli bir konudur. Bu gibi sebepler ile ülkemizde bazı girişimci kamu kuruluşları tarafından faaliyetler yürütülmekte ve bazı el sanatlarının yaşatılmasına destek olunmaktadır. Bu çerçevede iş gücünün kullanılması, bilgi birikiminin genç nesle aktarılması ve sosyo-ekonomik olarak katkı sağlanması da oldukça önemlidir.

Konya Karatay Belediyesi KOP Bölge Kalkınma İdaresi Protokolü ile imzalanan ve İşkur işbirliği ile hayata geçirilen “Hasır ve Sepet Sanatı Kursu” yukarıda sayılan sebepler ile kente katkı sağlayacağı düşünülen önemli bir projedir. Çalışmada; bu üretim projesi ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmiş proje tanıtılmış proje çıktılarının farklı etkinliklere ilham olabileceği düşüncesi ile kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sepet, Hasır, Bitkisel Örucülük, El Sanatları, Konya

PROJECT CARRIED OUT BY KONYA KARATAY MUNICIPALITY AND KNITTING BASKETS PRODUCED IN THIS SCOPE

Abstract

Handicraft products made by using the thin shoots of trees are called baskets, and this field of handicraft is called basketry. The art of basket weaving, whose origin is based on ancient times, does not receive the old attention as a result of the development of packaging technologies. However, as an ancestral handicraft, the basket; It is a very important memory that should be carried into the future with its raw material, knitting techniques, shape and pattern features. Keeping this memory alive and encouraging its use as a local feature is an important issue. For such reasons, activities are carried out by some entrepreneurial public institutions in our country and some handicrafts are supported to survive. In this context, it is very important to use the workforce, to transfer the knowledge to the younger generation and to contribute socio-economically.

The “Wicker and Basket Art Course”, signed with the Konya Karatay Municipality KOP Regional Development Administration Protocol and implemented in cooperation with İşkur, is an important project that is thought to contribute to the city for the reasons mentioned above. In the study; detailed information about this production project was given, the project was introduced, and the project outputs were recorded with the idea that they could inspire different activities.

Keywords: Basket, Wicker Weaving, Vegetable Knitting, Hand Crafts, Konya

1. Giriş

Günlük yaşamın gerektirdiği ev kullanım eşyalarının, bölgenin hammadde yetiştirme özelliğine göre çeşitlendiği Anadolu'da, bitki saplarından ve sürgünlerinden faydalanılarak yapılan birtakım el sanatı ürünleri bulunmaktadır. Bu sanatlar bazı su kaynaklarına yakın yerleşimlerde kendini göstermektedir (Türktaş, 2020: 19). Konya'da bataklık ve durgun su kaynakları etrafındaki bazı yerleşim yerlerinde bitkisel hammaddenin kullanılması sonucu yapılan el sanatları arasında sepetçilik de bulunmaktadır. Sepetçilik yalnızca basit el aletleri ve yapım araçları ile bu işi iyi bilen bir ustalık gerektirmektedir. Bitkisel sepet örücülüğü bu açıdan düşünüldüğünde tam bir el sanatı özelliği taşımaktadır (Türktaş, 2020:18). Eski topluluklarda bitki lifleri, kamyş, ince dallar ve ağaç kabukları sağlam, dayanıklı, uzun ömürlü, çok hafif, bükülgen, esnek materyaller oldukları için dokumacılıkta, örücülükte ve özellikle çeşitli formlarda dolama tekniği ile elde edilen sepetlerin yapımında kullanılmışlardır (Karaman, 1989: 26). Bitkisel örücülük kapsamında binlerce yıldır yapılan sepetçilik, hemen hemen her toplum tarafından yeryüzünde elde edilebilir bitki lifleri kullanılarak yapılan önemli el sanatlarından biridir. Yiyecek toplama ve depolama kutuları, çeşitli amaçlarla kullanılacak şişeler ve hatta giyecek barınakları bile bitkisel hammaddelerden sepet örme teknikleri kullanılarak yapılmıştır (Shaw, 1999: 36).

Konya ve çevresinde küçük el sanatlarının üretildiği birçok atölye ve üretim yeri olduğu bilinmektedir. Tarihe bakılırsa merkezde bedesten çarşısı civarında bulunan bazı atölyelerin küçük el sanatlarına ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Sepetçiliğin aynı zamanda zanaat özelliği taşımasından ve bir geçim kaynağı fonksiyonu bulunmasından dolayı uzunca yıllar bu adreslerde yapıldığı ve kazanç elde edildiği bilinmektedir (Görsel 1).

Görsel 1. Sepet Üretimi ve Pazarlaması Yapan İşletme (Zuhal TÜRKTAŞ arşivi 2019).

Pek çok sanat alanında yaşanan olumsuz gelişme gibi bitkisel hammadde esasına dayanan bu sanatlarda da son yıllarda olumsuz bazı gelişmeler yaşanmış, pek çok atölye kapanmış ve bugün faaliyetlerini yürütemez hale gelmiştir (Türktaş, 2015:382).

Konya Çavuşçu Gölü çevresinden elde edilen bataklık hammaddelerinin işlenerek Ilgın İlçesi Kapaklı Köyü'nde bitkisel hammaddeli ev eşyalarına dönüştürüldüğü bilinmektedir. Bu ev eşyalarının eski örneklerine Konya müze ve evlerinde rastlamak mümkündür. Genellikle bataklık hammaddelerinin kullanıldığı Kapaklı Köyü'nde köy halkı göçmen olarak bölgeye yerleştirilmiş, dolayısıyla üretilen ev eşyaları üzerinde etnik izler taşıyan özgün eser niteliği taşımıştır (Türktaş, 2018: 99). Kapaklı Köyü'ne benzer şekilde Konya'nın Tatlıcak mevkiinde yaşayan ve bir göç sonucu buraya yerleştirilen etnik bir grubun ise daha önce sepet örmeyi bildiği ve bu işi atalarından öğrendiği bilinmektedir. Bu bilgidен hareketle Konya Karatay Belediyesi sınırlarında kalan bu bölgede proje başlatılmaya karar verilmiştir. Burada yaşayan dezavantajlı bazı grupların yaratılan iş kolu ile kazanç sağlaması ve topluma faydalı olarak istihdam edilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

1.1. Tanımı, Tarihi ve Konya'da Sepet Üretimi

Sepetçilik, insanlık tarihiyle başlar. Toplumların kültür tarihlerine katkısı bulunan sanatlardan biri olan sepetçilik, bugün dünyanın çeşitli ülkelerinde hammaddenin bulunduğu bölgelerde halen uygulanmaktadır. Ağaçların ince sürgünlerinden ve bitkilerin odunlaşmamış saplarından faydalanılarak yapılan örgü ve el sanatı ürünleri sepet, bu el sanatı alanı ise sepetçilik olarak tanımlanmaktadır (Atay, 1987:38).

Bilim adamlarına göre, neolitik insanının kültür tarihine katkılarında biri olan sepetler, kullanım alanlarına veya işlevlerine göre üzüm, yumurta, çamaşır ve çiçek sepeti gibi isimler almıştır. Sepetçiliğin çok eskilere dayanan bir meslek olduğunu söylemek mümkündür. Ambalaj ve paket sanayinin gelişmediği sanayi devrimi öncesi dönemlerde sepetler balıkçılıkta, tarlada, bağda, bahçede, çiçekçilikte, zeytincilikte, meyve ve sebzelerin taşınmasında, inşaatlarda ve daha pek çok alanda kullanılmıştır. Ülkemizde ise sepetçilik daha çok Kastamonu, Konya, Trabzon, Rize ve Edirne illerinde yaygın olarak uğraşılan önemli bir geçim kaynağıdır.

Konya ve çevresi hammadde teminine bağlı olarak küçük el sanatlarının üretildiği bölgelerden biridir. Konya'da geleneksel biçimde kullanım alanı bulan ve üretilen sepetler, günlük hayatın vazgeçilmez kullanım eşyalarındandır. Bağ bozumundan buğday hasadına çeşitli kullanım alanları olan sepetler, Konya ve çevresinde bulunan atölyelerde üretilmiş ve halkın ihti-

yaşlarını gidermiştir. İhtiyaçların değişmesi ve sepet yerine kullanılabilir farklı ürünlerin piyasaya çıkması ile kullanım alanı oldukça daralan sepetler, bugün Konya'da süreklilik arz eden bir biçimde üretilmemektedir.

Yaşanan bu olumsuz gelişmelere rağmen Konya'nın Karatay İlçe Belediyesi, Türk kültüründe yüzlerce yıllık geçmişe sahip hasır ve sepet dokumacılığı sanatını Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi'yle imzalanan işbirliği protokolüyle yeniden canlandırmayı hedeflemiştir. Proje, toplumda dezavantajlı durumdaki bireylerin toplumsal hayata yeniden kazandırılmasının yanı sıra söz konusu bireylerin üretime yönlendirilmesini amaçlamaktadır (Görsel 2).

Görsel 2. Proje Yararlanıcısı ve Sepet Örme İşlemi (Karatay Belediye Arşivi).

2. Projenin Tanımı ve Yürütülen Faaliyetler

Konya'nın Karatay İlçe Belediyesi ve Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi'yle imzalanan işbirliği protokolüyle "Tatlıcak'ta Hasır ve Sepet Sanatı Yeniden Canlanıyor'" adlı projeye dezavantajlı grupta bulunan 20 kadın ve 20 erkek vatandaşına hasır ve sepet sanatının öğretilmesi hedeflenmiştir. Halk Eğitim Merkezi eğitmenleri tarafından verilecek eğitimin sonunda kursiyerlerin bu sanatı bir meslek olarak edinmeleri ve üretilecek hasır ile sepetlerin satışıyla aile ekonomilerine katkı sunmaları amaçlanmıştır. Proje, bu yönlerinin yanı sıra yüzlerce yıllık geçmişe sahip hasır ve sepet dokumacılığı sanatının da şehirde yeniden canlandırılması konusunda önemli bir adım olmuştur.

Projenin toplumdaki dezavantajlı grupların zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarına katkı sunacağı ve aynı zamanda bölgedeki diğer dezavantajlı insanlara da bir ilham kaynağı olacağı düşünülmektedir (Türktaş, 2020: 47) (Görsel3). Bu yönü ile projenin sanatsal üretimin yanı sıra toplumsal bir rehabilitasyon amacı taşıdığı da söylenebilir.

Proje kapsamında Konya'nın dezavantajlı bazı gruplarının da yaşadığı ve merkeze uzak bir semti olan Tatlıcak pilot bölge olarak seçilmiştir. Tatlıcak Tesisleri'nde Halk Eğitim Merkezi'nin eğitim modülüne uygun olarak 20 kişilik 2 gruba toplam 256 saatlik eğitim verilmesi hedeflenmiştir. Eğitimlerin sonunda katılımcıların evlerinde ürettikleri hasır ve sepetlerin Karatay Belediyesi tarafından oluşturulacak satış noktasında pazarlanması ve satışı hedeflenmiştir. Belediyenin projedeki amacı; sosyal ve kültürel anlamda bölgesel gelişmişlik farkını en aza indirmek, ayrıca dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal hayatta var olabilmesine katkı sağlamaktır.

Görsel 3. Konya Karatay Belediye Başkanı Hasan KILCA'nın Proje Hakkında Bilgi Aktarımı (Karatay Belediye Arşivi).

2.1 Üretilen Sepetlerin Bazı Özellikleri

2.1.1. Hammadde

Sepetçilikte genellikle ot, bambu, mısır sapı, bataklık sazı, saman sapı, böğürtlen, rafya, kamış, bitki saplarıyla, bodur söğüt, kestane, fındık, siyah akça ağaç vb. gibi ağaç filizleri kullanılmaktadır (Gürtanın, 1961: 53). Bu

hammadelerin gövdeleri yarılarak ıslatılmakta ve örülmeye uygun hale getirilmektedir. Arpa ve buğday sapları ise sadece nemlendirilerek sepet örücülüğünde kullanılmaktadır. Bugün sentetik olarak üretilen naylon ve buna benzer liflerden de sepetler yapılmaktadır ancak bu tür yapay hammadde ile üretilen sepetler, fabrikasyon özelliğe sahiptir ve geleneksel özelliği bulunmamaktadır. Proje kapsamında ise proje yetkililerinden alınan verilere göre hammadde temini İstanbul'dan bambu malzemesi üreten bir firmadan temin edilmektedir. Ayrıca Konya Başarakavak mevkiinde (Konya merkeze 40 km uzaklıkta bir yerleşim) yetiştirilen söğüt sürgünleri sepet örmeye uygun vaziyette iken toplanmakta ve kullanılmaktadır. Proje kapsamında katılımcılar hammadde toplama ve hazırlama işleminde de görevlendirilmiş ve bir kısım proje yararlanıcısı Başarakavak'a giderek ilgili söğüt sürgünlerini hasat etmeyi, ince şeritler haline getirmeyi ve sepet örmeye hazırlamayı da deneyimlemiş ve genç yararlanıcıların bu uygulamaları da öğrenmeleri sağlanmıştır. Proje kapsamında üretim yapan kişiler ile görüşüldüğünde, hammadde sıkıntısı bulunmadığını dile getirmişlerdir (Görsel 4-5).

Görsel 4. Kullanılan Hammadde (Zuhal TÜRKAŞ arşivi Tatlıcak/Konya (2020))

Görsel 5 Hammaddenin Temin Edilmesi (Karatay Belediye Arşivi, Başarakavak/Konya 2019).

2.1.2. Teknik

Bölgelere göre farklı sepet örme teknikleri farklıdır ancak bunlardan iki tanesi bütün sepet örme tekniklerinin temeli sayılabilir. Birincisi; tek bir liften yapılan rulo kıvrımlarının birbirleri üstüne dikilmesidir. İkincisi ise; kafes veya hazır örgüdür. Tarihte Konya'da sıklıkla kullanılan küfeler, söğüt veya benzeri ağaçların dallarının yarılarak elde edilen dilimlerinin örülmesi ile yapılırdı. Sırtta taşınan küfeler üzerinde ayrıca kayış veya halat askılıklarda bulunurdu.

Sepetin yapılacağı malzeme, örneğin kestane veya söğüt dalları sepetçi ustası tarafından "yarma demiri" adı verilen bir alet ile uzunlamasına yarılar. Yarma demiri, yontma demiri, yontma tahtası, testere, bıçak ve tokmak sepetçilerin ve küfecilerin kullandıkları diğer aletlerdir. Sırt tarafı yuvarlak olan dallar yontma bıçağı ile yontularak düz şeritler haline getirilir. Elde edilen yassı şeritler aralarına yontulmamış çubuklar konularak, bir alttan bir üstten geçirilerek örgü yapılır. Bu örgüyü hasır örgüsüne benzetebiliriz. Sepet saplı olacağına ağzı çemberi eklenirken sap dalları da örgüye dâhil edilir. Sepet veya küfenin dip tarafı sonradan ilave edilir. Bir bataklık bitkisi olan kamış sepet imalatında kullanıldığı zaman dilimlenerek ayrılır. Kamıştan yapılan sepetlerin örülmesi oldukça zordur, bu nedenle çok zahmetli bir üründür. Bunun yanı sıra kamışlar dilimlendiklerinde kenarları jilet gibi keskin olur. Bu zorluklara rağmen kamış sepetlerin tercih edilme nedeni, diğer sepet türlerine göre daha sağlam olmalarıdır (Türkaş, 2015:383). Proje kapsamında çoğunlukla klasik sepet örme teknikleri kullanılmıştır. (Görsel 6-7-8).

Görsel 6. Klasik Sepet Örmek Tekniği (Karatay Belediye Arşivi)

Görsel 7-8. Klasik Sepet Örmek Tekniği (Zuhal TÜRKAŞ arşivi 2020)

Projede usta öğretici olarak yer alan Yasemin Akın'ın ifadesi ile "Günümüz modern uygulamalarına yönelik farklı teknikleri de denedik, proje katılımcıları eskiden bildikleri sepet örgü tekniğini çoğunlukla uygulamak istediler ama onlara farklı biçim ve büyüklükteki sepetlerin oluşmasını sağlayan yeni biçimleri de örnek vererek ürün çıktılarını zenginleştirdik" demiştir (Görsel 9).

Görsel 9. Proje Kapsamında Üretilmiş Farklı Tip ve Renkte Örülmiş Sepet Örneği (Karatay Belediye Arşivi)

Genellikle alınan siparişler çoklu gruplardan oluşan aynı tip sepetler olduğundan tekniğin öğrenilmesi ve uygulanması aşaması kolaylıkla aşılmaktadır. Daha çok yaşları daha ileri olan ve eskiden sepet örmek deneyimi bulunan katılımcılar sepetin iskelet kısmını oluşturmakta, genç ve sepet örmeyi henüz proje ile öğrenen katılımcılar ise sepet duvarlarını örmek işlemini gerçekleştirmektedir (Görsel 10).

Görsel 10. Genç Proje Katılımcısı (Karatay Belediye Arşivi)

2.1.4. Sepet Tipleri ve Kullanım Alanları

Konya yöresinde üretilen, yörenin tarımsal ürün yelpazesi içinde daha çok kuru erzak ve üzüm taşınmasında kullanılan sepete "kölemen sepeti" denmektedir. Sepetler kullanılacakları yerlere göre çeşitli boy, biçim ve isimde yapılırlar ve kullanılırlar.

Sepetçilik genelde bir el sanatı olduğu için her yöreye göre çeşitli şekilleri vardır. Örülen sepetin hangi amaçla kullanılacağı, örgüsünde kullanılacak malzemeyi ve şeklini belirler. Örneğin tahıl veya sıvı konulacak bir sepetin son derece sık örülmesi, aralarına başka malzemelerin kullanılması gereklidir. Bunun yanında, kafes, ağ, tuzak vb. yerlerde kullanılacak sepetler ise delikli olarak tasarlanırlar.

Sepetin, daha ağır yükler taşımaya yarayan, kaba örgülü, sağlam ve hacimli olanına ise küfe denir. Küfelere, hamal ve zahire küfesi gibi isimler verilir. Küfeler zahire ambarlarında zahire saklanması veya tohumluk tahılların saklanması için de kullanılırdı. Küfe sepetten daha büyük olmasının yanında şeklen yuvarlak veya dört köşe olarak üretilebilir. Bazı küfeler iki yanındaki meşin askılıklarla sırta alınır, böylelikle yükün kolay taşınması sağlanmış olur. Yükten iyice ağırlaşmış bir küfenin sırta daha az zahmetle alınmasını sağlayan üçayaklı küfe sehpaları vardır. Küfe de sepet gibi, kullanıldığı işe göre "oduncu küfesi", "pazarıcı küfesi", "kömür küfesi" vb. şeklinde adlandırılırlar. Bahçıvan küfesine ise ayrı bir isim verilerek "çatma" denir.

Proje kapsamında üretilen sepet çeşitlerine bakıldığında ise daha çok günlük ihtiyaçların giderilmesinde taşıma amaçlı kullanılacak meyve ve erzak sepetlerinin örüldüğü görülmektedir. Alınan siparişler doğrultusunda promosyon amaçlı küçük turistik sepetler örülmüş, değişen siparişlere göre ise daha ebatlı sepetler için tasarım hazırlığı yapılmıştır. Çoklu gruplar şeklinde (500-1000 arasında aynı tip ürün siparişi alınabilmektedir) siparişler alındığı için teknik kolaylıkla uygulanmaktadır (Görsel 11).

Görsel 11. Sipariş Doğrultusunda Çalışan Proje Katılımcısı (Karatay Belediye Arşivi)

2.2. Satış ve Pazarlama Faaliyetleri

Proje ile yüzyıllar öncesine dayanan kültürün yeniden canlandırılması sağlanırken ayrıca projede katılımcı olan kişilerin meslek sahibi olarak aile bütçesine katkı sağlaması hedeflenmiştir. Belediye kanalı ile bazı termal oteller için yüksek sayıda (1000 civarı) sipariş alınmış ve sepetler üretilmiştir. Siparişler ile ilgili Karatay Belediye Başkanı Hasan KILICA "Burada yapılan ürünlere şimdiden siparişler gelmeye başladı, piyasaya çok kaliteli ürünler çıkıyor. Bu ürünleri birçok kamu kurumları, birçok sivil toplum kuruluşları ve bazı oteller, şirketler şimdiden sipariş vermeye başladılar. İnşallah bu proje geliştikçe belki kooperatif kurulma aşamasına gelecekleler. Burada yaşayan vatandaşlarımızın ciddi anlamda gelirleri de artmış olacak" şeklinde ifade etmiştir.

Proje başlangıcının üstünden bir yıla yakın zaman geçmesine rağmen eğitim alan kursiyerlerin bazıları evlerinde ve kapı önlerine kurdukları çadır-

larında sipariş sepetlerini örmeye devam etmektedir. Bu noktada eğitimci Yasemin AKIN ve Proje Koordinatörü ve Karatay Belediyesi çalışanı Fatih ALBENİ aldıkları siparişleri proje katılımcılarına ileterek projenin sürdürülebilirliğini sağlamaktadırlar. Bu çerçevede genellikle Belediye kanalı ile alınan toplu siparişlerin değerlendirildiğini görmekteyiz. Konu ile ilgili görüşülen Yasemin Akın bambu malzemedeki küçük şekerliklerin 20-30 TL arasında pazarlandığını ifade etmiştir. Ayrıca siparişlerin daha planlı bir şekilde alınabilmesi ve üretimin düzenli sağlanması bakımından Belediye'nin bu proje çıktılarını için bir kooperatif kurma düşüncesini de aktarmıştır. Proje kapsamında üretilen küçük sepetler yine içlerine yöresel yiyecekler yerleştirilerek devlet büyüklerine hediye edilmiş, bu sayede ördükleri sepetlerin gördüğü ilgi dolayısıyla proje faydalanıcılarının yaptıkları iş ile ilgili motivasyonları önemli ölçüde geliştirilmiştir.

Projenin üretim, satış ve kazanımlarından oldukça memnun olan Tatlıcak Mahallesi'nin ileri gelenlerinden Şahin Hakikat konu ile ilgili;

"Bizim bu 30 senelik mesleğimiz. Biz bunu yapardık, satardık. Gençlerimiz, hanımlarımız, çocuklarımızın tümü bunu yaparlardı. Ama bizim mahallemizi son 1-2 seneye kadar boş bıraktılar. Bizim elimizden tutan olmadı. Bize bir iş gösteren olmadı. Çocuklarımız, gençlerimiz de imkânsızlıklardan yanlış işlere gittiler. Bizim çocuklarımızın uyuturucuya, kötü işlere bulaşmaması için belediye bize el atacak, bizim çocuklarımızı işe alacak; işe alınmayanlar da bu el işlerine devam edecek Allah nasip ederse"

ifadelerini kullandı.

2.3. Proje Yararlanıcılarının Bazı Özellikleri

Proje kapsamında eğitim kursuna katılan faydalanıcılarına sorulduğunda Konya'nın bu etnik bölgesine çok eski tarihlerde göç yolu ile Balkanlardan gelip yerleştiklerini bildiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla sepet örme tekniklerini ve günlük hayattaki kullanımlarını, geldikleri topraklara bağlayan mahalle sakinleri, aile büyüklerinin bundan 50-60 yıl önce bu mesleği icra ettiğini ve Konya'nın sepet ihtiyacını karşıladıklarını belirtmişlerdir. Konya bir sepet üretim merkezi değildir. Bu noktada sınırlı bir yerel mevkide bu el sanatı canlı tutulmaya çalışılmıştır. Proje katılımcıları eskiden hasır ve sepet üzerine mesleklerinin olduğunu ancak zamanla bu mesleği yapamadıklarını ve unutulduğunu ifade ederek bu projeye bu sanatı yeniden canlandırma ve aile ekonomilerine katkı sağlama fırsatı sunan proje imkânını heyecanla karşılamıştır.

2.3.1.Cinsiyet –Yaş ve Eğitim Durumları

Projede Tatlıcak mahallesinde yaşayan ve yaşları 18 ile 70 arasında değişen 38 katılımcı bulunmaktadır. Bu kişiler iki grup halinde eğitilmiştir. Birinci grupta yer alan 20 kişinin 9'u bayan 11'i erkek katılımcıdır. Yaşları değişiklik göstermekle birlikte genç katılımcılar, tüm katılımcıların yaklaşık dörtte biri kadardır. İkinci grupta ise katılımcıların 6'sı bayan 12'si erkektir. Projenin tümünde 15 bayan, 23 erkek katılımcı eğitim almış ve projeden faydalanmıştır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında genç yaşta az sayıda katılımcı dışında diğerlerinin okuma yazması bulunmamaktadır. Herhangi bir eğitim alma imkânı olmayan bu dezavantajlı gruptaki kişilerin, proje ile sürdürülebilir bir iş sahibi olması hedeflenmiştir.

2.3.2.Meslekleri, Sosyal ve Maddi Durumları

Kursiyerlerin mesleki durumlarına bakıldığında, herhangi bir düzenli iş sahibi olmadıkları görülmüştür. Genellikle günlük işlerde ücret karşılığı çalışan kursiyerlerin eğitim durumlarına da paralel olarak çoğu zaman yasal olmayan işler ile uğraştıkları ve hem kendilerinin hem de ailelerinin zarar gördüğü tespit edilmiştir. Bu olumsuz gelişmelerin bölgede mutlaka yerel kalkınma projeleri ile aşılabileceği sonucundan hareketle Tatlıcak mahallesinde bazı kalkınma projeleri planlanmıştır. Konya'da suça karışma oranının yüksek olduğu mahallede hayata geçirilen proje ile mahalle sakinleri iş sahibi olacak ve mahalle gençlerinin geleceğe daha güvenli bakması sağlanacaktır. Yetkililer ile projenin olumlu sonuçları hakkında görüşüldüğünde "Bu sanatın öğrenilmesi ile vatandaşlarımıza, gençlerimize sahip çıkmış oluyoruz, hanelerine, evlerine belli bir miktarda para girecek. İnşallah bu sanatı öğrenerek burada hem gelir seviyeleri artacak, hem de dezavantajlı konumları avantaja dönüşmüş olacak" ifadelerini kullanmışlardır.

Eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu mahallede bayan katılımcılar da erkekler gibi herhangi bir iş sahibi değildir. Yaşlı katılımcıların bazıları gençliklerinde sepet örme ve hasır dokuma işi ile ilgilendiklerini, bu işlerin devamı olarak hasır dokuma projelerinin de geliştirilmesi halinde uygulama yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Mahalle sakinlerinden Arife Hakikat, "Devlet bize bu imkânı tanıdıysa bunun devam etmesini istiyoruz. Ustalığımızı geliştirmek istiyoruz. Devam etmesini istiyoruz. Herkes geliyor, ilgileniyor" şeklinde ifade etmiştir. Kursta kendini geliştiren Fatma Tarman ise "Bize imkân tanımalarını isteriz. Başka bir şey istemeyiz. Bizi kurtarmalarını isteriz. Sanatımızın canlanmasını, çocuklarımızın meslek sahibi olmasını isteriz" şeklinde yorum yapmıştır (Görsel 12). Tatlıcak Mahallesi'nin eski muhtarlarından Ali Hakikat ise "Burası bizim bir ekmek kapımız oldu. Eskiden bunları bildiğimiz için, elimiz yatkın olduğu için kendimiz biliyoruz

ama gençlerimiz bilmiyordu. Şimdi o gençlerimiz de öğrenmeye başladı" şeklinde ifade edilmiştir (Karatay Belediyesi Arşivi).

Görsel 12 Proje Eğitimi Esnasında Konya Eski Valisi Cüneyt Orhan TOPRAK ve Karatay Belediye Başkanı Hasan KILCA kursiyerler ile (Karatay Belediye Arşivi)

3. Değerlendirme ve Sonuç

Kökü çok eskilere dayanan sepet örme, sepetçilik sanatı; günümüzde ambalajlama tekniğinin gelişmesiyle eski canlılığını kaybetmiştir. Çünkü eskiden malların piyasaya sürülmesi, tarım, bahçe, bağ ve balıkçılık ürünlerinin taşınması, pazara götürülmesi ve pazarlanması sepetle yapılırdı. Modern ambalaj sanayi ise bugün sepetçiliği yok etmiştir. Buna karşılık, dekoratif amaçlı sepetçilik gelişmiştir. Bu gelişme mobilyacılıkta sandalye ve koltuk yapımında da kendini göstermiştir.

Sepetçilik ve küfecilik günümüzde yok olmaya maruz kalan mesleklerdendir. Bu mesleği halen icra eden az sayıdaki usta ile birlikte mesleğin de yakın bir gelecekte hayatımızdan çekileceğini söyleyebiliriz.

Şehir hayatındaki tüketim talebinin son kaynağı olan çiçek ve çeyiz sepeti gibi daralmış pazar alanları ise ucuz ithalat ile gelen ürünler tarafından yok edilmektedir. Plastik mutfak araç ve gereçleri, paket ve ambalaj sanayinin gelişerek oldukça hızlı ve ucuz mal üretmesi sepetçiliği ciddi biçimde erozyona uğratmıştır.

Teknolojinin gelişmediği dönemlerde taşıma işinde kullanılan sepetleri yapan sepetçiler ya da küfeciler, taşıma sektörünün gelişmesi, plastik ve plastik türevi maddelerden yapılmış benzer malzemelerin kolay ve seri yapımı, ekonomik oluşu nedeniyle bu meslek de unutulmuş zanaatlar arasında yerini almıştır. Bu konuda bazı yerel kırsal kalkınma projelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bugün Anadolu'da bazı örnekleri bulunan bu tip faaliyetler, kaybolmakta olan sanatların yeniden can bulmasını sağlamakta ve hammadde kullanımını destekleyerek yeni işkollarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Çalışmaya konu olan projenin sözü edilen gerekçelerle sosyal, bireysel ve ekonomik katkı sağlayacağı görülmektedir. Bu çerçevede proje kapsamında daha sonra oluşturulabilecek kurs kontenjanlarının da dolacağı öngörülmektedir. Katılımcılara kurs süresi boyunca proje ortağı olan İŞ-KUR tarafından günlük 30 TL ücret sağlanmış, bu ücrete ihtiyacı olan ve düzenli çalışma alışkanlığı kazanmak isteyen katılımcılar için motivasyon kaynağı olmuştur. Ayrıca kurs programları sonunda kursiyerlere Karatay Halk Eğitim Merkezi tarafından Meslek Edindirme Belgesi verilmiştir. El sanatları öğretmeni Yasemin Akın tarafından eğitim verilen kursa katılan kişilerin daha önce bu tür bir belge sahibi olmadıkları öğrenilmiştir. Kurs sürecinde öğrendikleri ile ilk etapta proje kapsamında satış yapacak mahalle sakinleri daha sonraki dönemlerde ise meslek sahibi olarak bir araya gelmek suretiyle aile bütçelerine katkı sağlamayı hedeflemişlerdir. Yapılan bu çalışmalar ile sosyal, bireysel ve ekonomik açıdan dezavantajlı kişilerin istihdam olmasına katkı sağlanacaktır (Görsel 13).

Görsel 13 Proje Yürütücüleri ve Katılımcıları (Karatay Belediye Arşivi)

Bu tür projeler ile küçük el sanatlarının modern dünyada kullanılabilirliği sorgulanmaktadır. Aslında birçok sanat alanında yaşanan olumsuz tükenişin bilimsel platformlarda tartışıldığı ve çözüm önerisi olarak sunulan sosyal sorumluluk projeleri kapsamında bu proje başarılı bir örnek olarak yer alabilir. Yerel yönetimlerin desteği ve farklı kurum ve kuruluşların ortaklığı ile küçük sermayeler kullanılarak oluşturulan bu tür projelerde, sosyal güvenliği ve eğitimi olmayan bireylerin yaşama tutunması da ayrıca önemli bir çıktıdır. Her ilde, o ilin dezavantajlı gruplarının yararlanıcı olabileceği ve küçük el sanatlarının üretilebileceği bu tür projeler oluşturulmalı ve bu proje modeli diğer yerel yönetimler ile üniversitelere örnek teşkil etmelidir.

Kaynakça

Atay, A. (1987). Örgüçülük, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s:691.

Gürtanın, N. (1961). Türkiye’de Nebati Örüçülükte Kullanılan Ham Maddeler ve Bunlardan Yapılan Mamuller ile Bu Ham Maddelerin Selüloz ve Alfa – Selüloz Değerleri Üzerinde Araştırmalar, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, s. 53- 54,

Karaman, G.H. (1989). Giresun İli Bulancak İlçesi’nde Üretilen Ağaç İşleri ve Bitkisel Örüçülük Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s:241.

Shaw, R. (1999). “Baskets” America’s Traditional Crafts, Print in Hong Kong, s:9-119.

Türktaş, Z. (2015). “Semercilik, Süpürgecilik ve Sepetçilik”, Konya Ticaret Odası, Yeni İpek Yolu Dergisi Özel Sayısı, Konya Kitabı XV, Kaybolmuş ve Kaybolmaya Yüz Tutmuş Meslekler, Cilt:2, Konya, s:376-387.

Türktaş, Z.(2018). “Konya İlgin Kapaklı Köyü’nde Bitkisel Hammaddelerin Değerlendirilmesi”, Uluslararası Akdeniz’de Güzel Sanatlar Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya, s:99-108.

Türktaş, Z. (2020). “Hasır ve Sepet Sanatı Karatay’da Yeniden Canlandı” Köşe Bucak Dünya, Ocak-Şubat 2020, Sayı:47, Konya, s.46-50.

Türktaş, Z. (2020). “Göller Bölgesi’nde Bitkisel Dokumacılık” Gece Yayınları, Ankara.

Canlı Kaynaklar

Kürşat BİLGİN..... Konya Karatay Halk Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı

Fatih ALBENİKonya Karatay Belediyesi Başkan Yardımcısı Özel Kalemi / Proje Koordinatörü

Yasemin AKIN.....Konya Halk Eğitim Merkezi El Sanatları Öğretmeni